

Прикордонний моніторинг УВКБ ООН

Сумський транзитний центр
м. Суми, з січня по березень 2024 (1 квартал)

Міжнародні пункти пропуску (МПП) між Україною та Російською Федерацією не працюють з лютого 2022 року. Проте функціонуючий гуманітарний коридор між двома країнами (ПП «Колотилівка» Російської Федерації та ПП «Покровка» України) дозволяє повертатися громадянам України (в один бік) пішки з квітня 2023 року.

Моніторингові групи УВКБ ООН були розгорнуті в травні 2023 року, а систематичний моніторинг розпочато наприкінці липня того ж року.

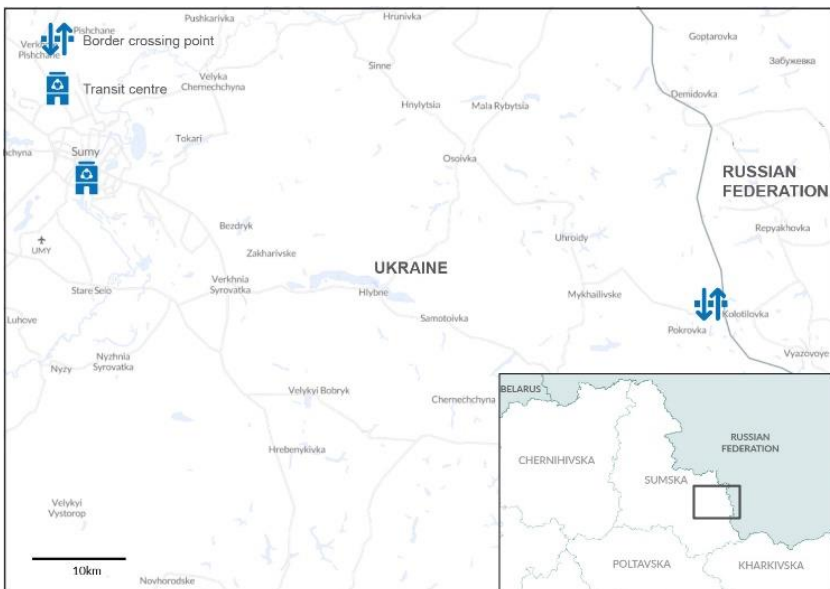

Вивчення плану транзитного центру в Сумах під час візиту УВКБ ООН. © УВКБ ООН/Григорій Лук'яненко

У 2023 році всі люди, які прибували гуманітарним коридором Колотилівка-Покровка, проходили перевірку безпековими та правоохоронними органами у Краснопіллі – місті, розташованому за 18 км від кордону. З 26 січня 2024 року у зв'язку з погіршенням безпекової ситуації в Краснопіллі, місце проведення процедур з перевірки безпековими та правоохоронними органами перенесено в м. Суми.

Станом на 26 січня 2024 року в Краснопіллі прикордонники перевіряють паспорти та інші документи, що підтверджують право на в'їзд в Україну, а всі інші перевірки безпековими та правоохоронними органами проводяться у м. Суми.

У транзитному пункті люди проводять по кілька годин, тому що всі мають дочекатися завершення перевірки цілої групи, перш ніж їх перевезуть у хаб, де можна залишитися на ніч (вул. Іллінська).

У новому транзитному центрі присутні:

- Кімнати безпекових та правоохоронних органів, які проводять перевірку осіб
 - Кімната лікаря з санвузлом
 - Їдальня
 - Роздягальні та камери зберігання
 - Дитяча ігрова кімната
 - Кімната для домашніх тварин
 - Кімната для мам і малюків
 - Туалети та душові кімнати
- ГО можуть зустріти осіб, які повертаються і працювати з ними в коридорах центру.

МЕТОДОЛОГІЯ

Наприкінці травня 2023 року УВКБ ООН розгорнуло групи моніторингу кордону через місцевих партнерів-ГО для надання інформації та допомоги особам, які повертаються в Україну через кордон з Російською Федерацією, у громаді Краснопілля (прикордонний пункт «Покровка») у Сумській області. Партнери УВКБ ООН надають юридичну допомогу, консультації щодо захисту та соціальну підтримку людям, які повертаються, п'ять днів на тиждень у транзитному центрі у Сумах, а також можуть надавати послуг у хабі в м. Суми.

Моніторингові групи захисту проводять індивідуальні бесіди з людьми, які повертаються в Україну. У січні – березні 2024 року було опитано 227 осіб (28% жінок 18-59 років, 15% чоловіків 18-59 років, 26% жінок 60+ років, 29% чоловіків 60+ років, 2% жінок 0-17 років). У цих даних представлені результати інтерв'ю та інші спостереження, зроблені групами моніторингу кордону у січні – березні 2024 року.

1. Повернення

Протягом моніторингу зазначеного квартального періоду односторонній транскордонний рух гуманітарним коридором поступово збільшувався кожного місяця з січня по березень 2024 року. Проте, за даними моніторів, щоденні показники руху загалом залишалися несуттєвими протягом перших трьох місяців року. Порівняно з четвертим кварталом 2023 року, із середнім щоденним перетином 77 осіб, цей середній показник зменшився до 32 осіб на день у перший квартал 2024 року.

З липня 2023 року, коли розпочався моніторинг кордону, помітне загальне зниження кількості повернень. Спочатку це зниження було пов'язане з погіршенням погодних умов у зимові місяці. У січні 2024 року йшли сильні снігопади. Оскільки, дороги були вкриті снігом, потрібен був час, щоб знайти водія трактора, який бажав розчистити дорогу, що також важливо з огляду на ризик вибухонебезпечного забруднення. У лютому та березні 2024 року, за даними моніторів, постійна та невелика кількість повернень пояснювалася обмеженнями, встановленими російською владою, що дозволяло здійснювати перетин лише близько 40-45 особам щодня. Якщо така практика залишиться, ймовірно, кількість щоденних і щомісячних повернень істотно не збільшиться. Така політика змушує людей стояти в чергах і чекати, витрачаючи гроші на ночівлю в готелі в Колотилівці або спальне місце в приватному помешканні. У березні 2024 року люди, які пройшли через гуманітарний коридор, повідомляли, що в черзі ще знаходилось близько 200 осіб.

Крім зимових умов і повідомленого обмеження кількості людей, які перетинають гуманітарний коридор, інші фактори, що сприяли постійному зменшенню повернень протягом останніх 9 місяців, можна пояснити наступним:

- **Обтяжлива поїздка з високими витратами:** Проїзд гуманітарним коридором є тривалим, обтяжливим, складним і пов'язаним з ризиками процесом. Це також часто дорого через відсутність конкуренції серед постачальників транспортних послуг. Протягом звітної періоду повідомлялося про окремі випадки, коли особам вдалося безкоштовно дістатися до пункту пропуску в Російській Федерації залізницею або за допомогою волонтерів.
- **Період свят** у січні 2024 року, ймовірно, призвів до скорочення прибуття через гуманітарний коридор, оскільки він закритий на офіційні свята в РФ.
- **Безпека:** Стримуючим фактором також було зазначено погіршення ситуації з безпекою. Зокрема, повідомлялося про обстріл Краснопільської громади, а також нестабільність у Сумській області загалом. Крім того, повідомлялося про вибухонебезпечне забруднення 2-кілометрового коридору, яким люди повинні користуватися під час проходження між двома ПП.

2. Основні результати моніторингу

1 квартал 2024 року	Всього	0-17	18-59	60+
Жінки	127	3	64	60
Чоловіки	100	0	34	66

Малюнок 4.1 Люди, опитані після прибуття в Україну в 2024/1 квартал

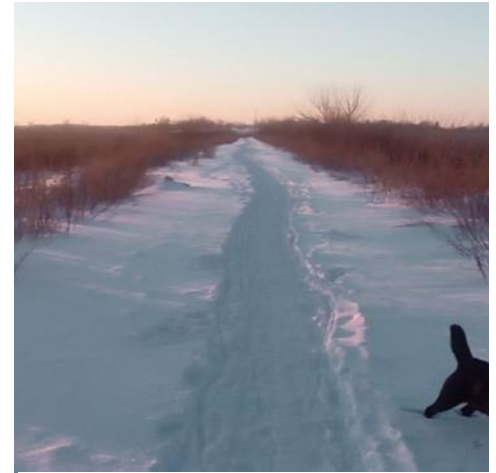
У першому кварталі 2024 року групи моніторингу кордону опитали 227 осіб, що повернулися. Частка чоловіків зросла з 24% в останньому кварталі 2023 року до 44% в цьому звітному періоді. Також спостерігається збільшення кількості людей похилого віку (з 93 до 126 осіб), а частка жінок серед них зменшилася майже на 30%. Частка чоловіків призовного віку (18-59 років) зросла з 11% в останньому кварталі 2023 року до 15% за звітний період, переважно за рахунок прибуття чоловіків, звільнених з установ виконання покарань на тимчасово окупованих територіях.

Процедура перетину гуманітарного коридору (за даними груп моніторингу кордону)

За повідомленнями осіб, які перетинають кордони гуманітарним коридором, встановлений графік роботи пункту пропуску є наступним: з 08:00 до 18:00 годин. Однак, фактичний рух обмежено з 10:00 до приблизно 15:30 годин. Перетинати кордони через гуманітарний коридор неможливо під час офіційних свят у РФ (наприклад, Новий рік, Різдво), а також коли відбуваються обміни військовополоненими або тілами загиблих воїнів.

Між двома ПП існує ґрунтова 2-кілометрова пішохідна доріжка, що робить перетин важким для всіх, але особливо для людей з обмеженою мобільністю. Повідомляється, що в лютому 2024 року Червоний Хрест запустив місію, щоб допомогти людям з інвалідністю або маломобільністю проїхати двокілометрову дорогу між двома пунктами пропуску.

Жодних гуманітарних організацій, місцевих ГО чи представників Червоного Хреста немає на російському пункті пропуску.

Двокілометрова пішохідна доріжка між ПП РФ (Колотилівка) та України (Покровка), січень 2024 р. © Невідомо/соціальна мережа.

Занепокоєння щодо питань захисту

Протягом звітнього періоду групи моніторингу кордону повідомили про наступні проблеми з захистом:

Діти без супроводу: (1) 14-річну дівчину при перетині коридору супроводжували інші особи, що повертались. Дівчину зустрів її батько у м. Суми. Єдиним документом, який вона мала, було свідоцтво про народження. Партнери надали родині юридичні консультації щодо отримання ID-картки для неї. (2) 13-річну дівчинку при перетині коридору супроводжували інші особи, що повертались. Прикордонники повідомили про цей випадок відповідній службі захисту дітей у м. Суми, які супроводили дівчину та розпочали процедуру встановлення опіки.

Доступ до невідкладної медичної допомоги: Люди, які перетинають кордон гуманітарним коридором, не мають доступу до невідкладної медичної допомоги. Повідомляється, що протягом звітнього періоду одна літня жінка, яка переходила через гуманітарний коридор, померла, не прибувши до України. Оскільки медичні служби не допускаються до «сірої зони» між двома ПП, інша особа, яка перетинала кордон в той самий час, перенесла її тіло на територію України. У другому випадку, що відбувся в першого кварталу 2024 року, у літньої людини стався серцевий напад після перетину ПП, але все ще неподалік від території Російської Федерації. Російська швидка доставила особу до лікарні найближчого населеного пункту.

Повернення людей, звільнених з пенітенціарних установ: Партнери повідомили про збільшення кількості випадків повернення громадян України, переважно чоловіків, які були звільнені після відбування кримінального покарання в різних пенітенціарних установах на тимчасово окупованих територіях, переважно Херсонської та Запорізької областей. Єдиним документом, який зазвичай такі громадяни мали, була довідка. Близько половини з них не мали ні українських паспортів, ні копій, але прикордонники вжили заходів для перевірки їхнього громадянства у співпраці з Національною поліцією, яка веде облік осіб, які перебували в місцях позбавлення волі до початку окупації. Якщо в особи взагалі відсутні документи, її передають до Національної поліції. За наявності документів, що посвідчують особу, такої категорії осіб дозволяли їхати далі. Партнери повідомляють, що багато з таких людей повертаються з різними хронічними захворюваннями. У кількох чоловіків підтверджено наявність туберкульозу (ТБ). Через Кластер захисту було виявлено кілька організацій, які керують прихистками для людей, які живуть з ВІЛ/СНІДом або туберкульозом, і партнерам було дано вказівку направляти прибулих чоловіків, які потребують розміщення, до таких установ.

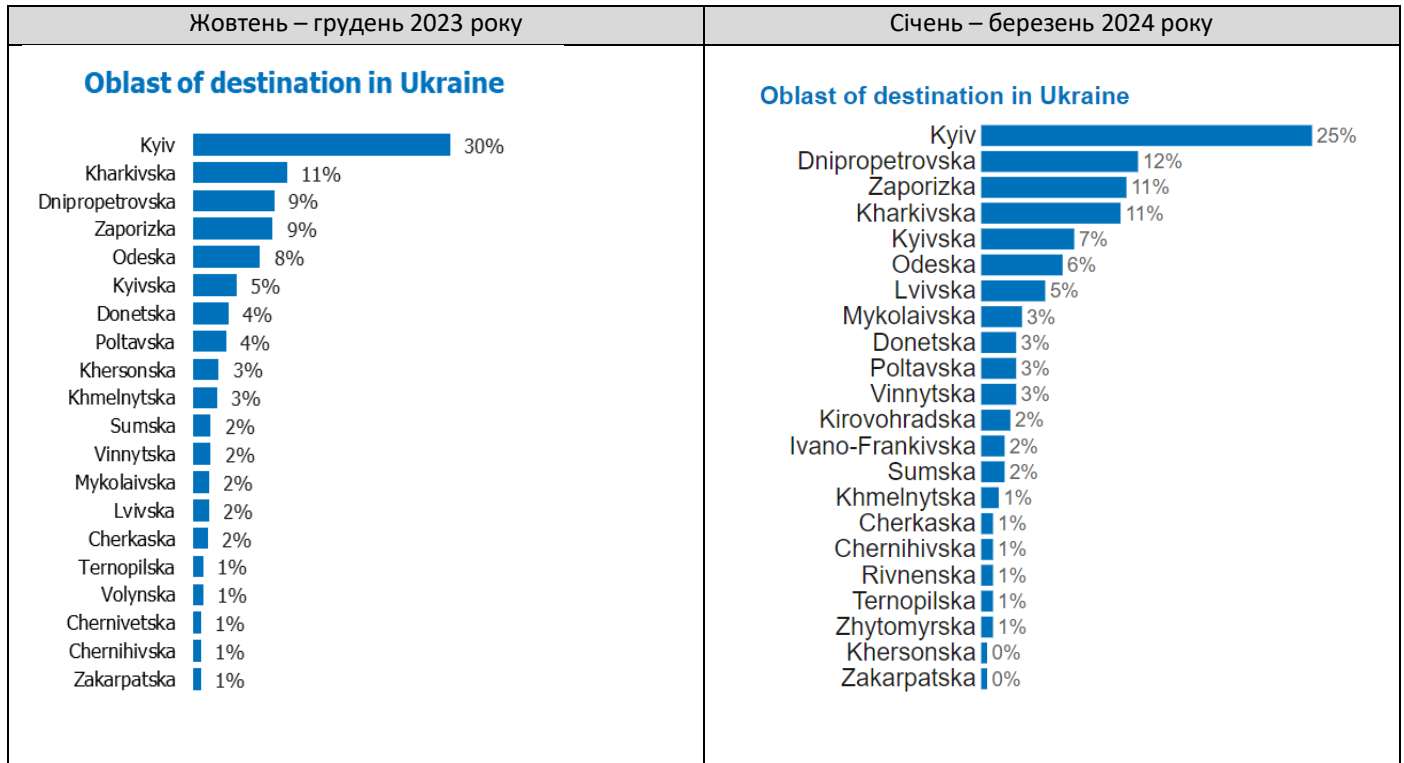
Повернення в Україну – мотиви та наміри

Серед опитаних за звітний період 185 людей (або 82%) мають намір залишитися в Україні назавжди, що на 10% більше, ніж в останньому кварталі 2023 року. Серед них понад 80% - це люди 18-59 років.

Лише кілька респондентів зазначили, що поїдуть до інших європейських країн (двоє людей похилого віку назвали Німеччину, а ще двоє – Польщу; одна самотня жінка працездатного віку назвала Швейцарію). Про намір повернення на тимчасово окуповані території заявили 34 особи. Серед них 32 особи похилого віку, що ще більше підтверджує припущення, що мешканці тимчасово окупованих територій можуть скористатися гуманітарним коридором для

відновлення доступу до пенсій. Також слід зазначити, що всі респонденти, які планували повернутися, є вихідцями з Донецької та Луганської областей, які з 2014 року перебувають під тимчасовою окупацією.

На графіку нижче відображені області, куди прямують особи, що повертаються:

*Наведені вище відсотки базуються на загальній кількості осіб, опитаних прикордонними моніторинговими групами УВКБ ООН протягом січня-березня 2024 року.

Люди називають різні причини для здійснення цієї тривалої подорожі, головними з яких є занепокоєння щодо ситуації з безпекою в місці відправлення та невпевненість у майбутньому. Іншими факторами були бажання возз'єднання сім'ї, страх примусової видачі російського паспорта та неясних наслідків цього, а також потреба в доступі до медичних послуг. Зазначені причини залишаються незмінними порівняно з попереднім звітним періодом. Єдиним фактором, що змінився є менша кількість звернень за освітніми послугами, що пов'язано з малою кількістю дітей, які перетинали коридор через гуманітарний коридор.

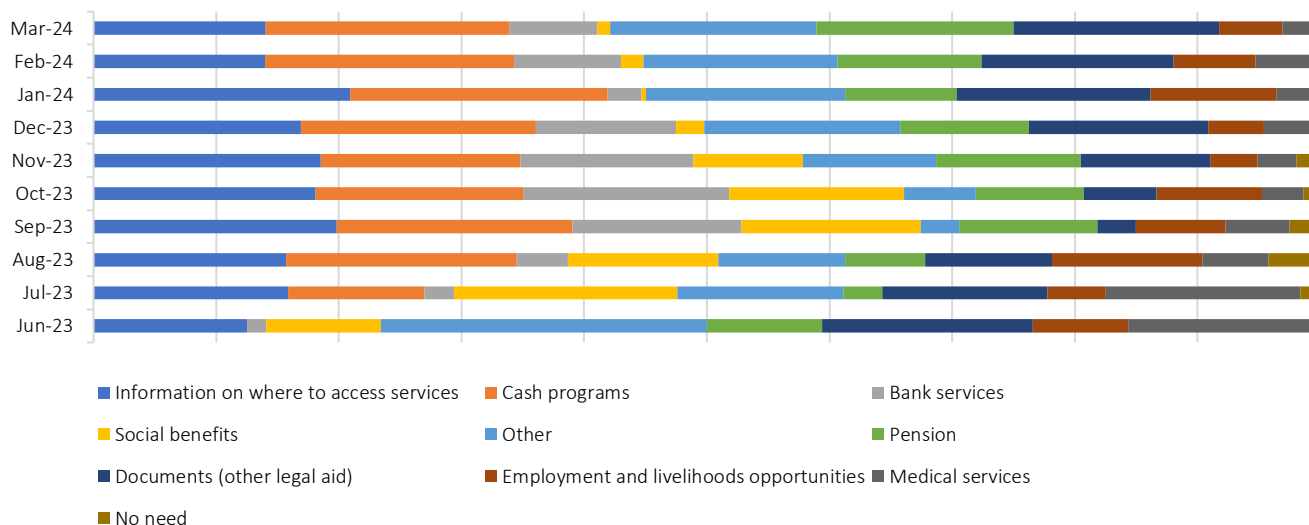
Першочергові потреби після повернення

Після повернення в Україну респонденти назвали першочерговими потребами: грошова допомога (93%), документи (73%), інформація про доступні послуги (72%), пенсія (56%), працевлаштування (33%), медичні послуги (18%) і 12% були зацікавлені в наданні інформації про освіту.

Згідно з наведеним вище розподілом пріоритетів серед тих, хто повернувся, (1) грошова допомога була першочерговою (93%), не менш важливими були запити на (2) документи (73%) та (3) інформацію про доступні послуги (72%). (4) Пенсія (56%) і (5) працевлаштування (33%) завершують список 5 головних пріоритетів людей після повернення в першому кварталі 2024 року.

Збільшення кількості звернень за документами та пенсією пояснюється більшою часткою літніх людей, які повертаються в ці місяці. Цікаво, що інформація про соціальні виплати зацікавила 6% ВПО, в той час коли в останньому кварталі 2023 року ця інформація становила найбільший інтерес. Більшість людей працездатного віку заявили, що їм потрібна інформація про працевлаштування та можливості існування. Інформація про грошову допомогу була потрібна всім групам населення.

Основні потреби після повернення

3. Гуманітарна допомога людям, які перетинають кордон

Нижченаведена підтримка надається урядом, гуманітарними та іншими партнерами в процесі повернення через гуманітарний коридор. У зв'язку зі зміною місцезнаходження процедури перевірки безпековими та провоохоронними органами, перемістивши процедуру в м. Суми, більшість партнерів також зкоригували свою присутність.

Організація	Послуги
Уряд	
ДПСУ	Безкоштовний проїзд до Сум (до приймального пункту)
Соціальний захист	Оформлення одноразової грошової допомоги від держави
Укрзалізниця (Українська залізниця)	Безкоштовний проїзд до Києва (з приймального пункту м. Суми)
Гуманітарні/Інші організації	
World Central Kitchen	Харчова допомога (ad hoc)
«Схід SOS»	Транспорт (ad hoc), мобільні бригади юристів, психологів, соціальних працівників
«Право на захист»	Моніторинг, юридичні консультації
«Проліска»	Психічне здоров'я та психосоціальна підтримка, перевезення (до Полтави та Дніпра), кейс-менеджмент
Helping to Leave (спільно з Way of Ukraine)	Транспортування до Харкова (для тих, хто перебуває в програмі евакуації цих організацій)
Pluriton	Психологічна допомога, обслуговування Сумського центру прийому (вул. Іллінська)
МОМ (через РНІ)	Грошова допомога

КОНТАКТИ

ЕЛЕКТРОННА ПОШТА: UKRKI@UNHCR.ORG, ТЕЛ.: +38 044 288-9710

ПОСИЛАННЯ

УВКБ ООН в Україні: www.unhcr.org/ua/en - Twitter: www.twitter.com/UNHCRUkraine

Facebook: www.facebook.com/UNHCRKyiv - Instagram: www.instagram.com/unhcr_ukraine